

Τσελιγκάτο και Κερατζιλίκι: η οικονομική δραστηριότητα των Βλάχων (Σοφία Μπούμπα, Εκπαιδευτικός- Λαογράφος)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Υπήρχαν και περιπτώσεις αποκλειστικά μισθωτών βοσκών, που ήταν κατά κύριο λόγο νεαροί ανύπανδροι άνδρες. Αποτελούσαν το οικονομικά ασθενέστερο τμήμα της κτηνοτροφίας. Κατά τον Μ. Γκόλια η πλειοψηφία αυτών προερχόταν είτε από οικογένειες πολύ φτωχές είτε από οικογένειες που σε κάποια χρονική στιγμή έχασαν για κάποιο λόγο τα αιγοπρόβατά τους και πτωχεύσανε. Από τη στιγμή που α) δεν υπήρχαν άλλες επαγγελματικές διέξοδοι, αλλά και β) οι οικογένειες αυτές δεν ήξεραν κάποιο άλλο επάγγελμα πλην της κτηνοτροφίας, η μίσθωση της εργασίας τους στα τσελιγκάτα ήταν η μόνο τους επιλογή (Γκόλιας, 2004). Η κατηγορία αυτή των κτηνοτρόφων δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως κοινωνική τάξη, γιατί «(...) η δουλειά τους ήταν, κατά κανόνα, μια μεταβατική φάση στη ζωή ενός κτηνοτρόφου» (Glatzer & Casimir, 1983, σ. 312, Πρβλ. Αλεξάκης, 2009). Οι έμμισθοι τσοπάνοι αναλάμβαναν την επίβλεψη των ζώων, για το οποίο ελάμβαναν μισθό, ένα ζευγάρι παπούτσια και σε σπάνιες περιπτώσεις φαγητό. Τα υπόλοιπα προϊόντα τα

αγόραζαν από τον τσέλιγκα (Νιτσιάκος, 1995; Τσακανίκα & Ισπικούδης, 2006). Εδώ φαίνεται καθαρά η συμπληρωματικότητα που απαιτείται για την εύρυθμη λειτουργία του τσελιγκάτου, καθώς ότι οι τσοπάνοι κάλυπταν τα «κενά» των θέσεων που προέκυπταν πολλές φορές εντός των οικογενειών με μεγάλα κοπάδια όταν δεν ήταν δυνατόν να συμμετέχουν όλα τα άρρενα μέλη στις κτηνοτροφικές εργασίες λόγω ηλικίας (πολύ μικρά παιδιά ή υπερήλικες) (Αλεξάκης, 2009). Με το πέρας κάθε κτηνοτροφικής περιόδου τα μέλη του τσελιγκάτου λογαριάζονταν και τα κέρδη μοιράζονταν ανάλογα με την συνεισφορά του καθενός, αφού προηγουμένως είχαν αφαιρεθεί τα έξοδα από το ακαθάριστο εισόδημα.

Ο παραγωγικός αυτός σχηματισμός οργανωνόταν πάνω στη βάση της αρχής της συμπληρωματικότητας κεφαλαίου και εργασίας (Νιτσιάκος, 1995). Για το σχηματισμό του τσελιγκάτου απαιτούνταν κτηνοτρόφοι διαφορετικής δυναμικότητας, γιατί οι μεν τσέλιγκες διέθεταν το οικονομικό και κοινωνικό κεφάλαιο (στοιχειώδης μόρφωση, κοινωνικές σχέσεις) αλλά είχαν έλλειψη, λόγω του πλήθους των αιγοπροβάτων, εργατικού δυναμικού, ενώ οι τσοπάνοι ή οι σμίχτες διέθεταν μικρό —για τις ανάγκες επιβίωσης της οικογένειας— ζωϊκό κεφάλαιο, αλλά μπορούσαν να διαθέσουν στο τσελιγκάτο την προσωπική τους εργασία (Αρσενίου, 2005).

Για την αποτελεσματική λειτουργία του τσελιγκάτου ήταν απαραίτητος ο

καταμερισμός εργασιών βάσει του φύλου και της ηλικίας των εμπλεκομένων, αλλά και την εξειδίκευση αυτών στους τομείς της μεταποίησης των κτηνοτροφικών προϊόντων (Γκόλιας, 2004). Βάσει του καταμερισμού αυτού οι άνδρες —κυρίως— επιδίδονταν στις βαριές χειρωνακτικές εργασίες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι γυναίκες δε συμμετείχαν σε αυτές όταν υπήρχε ανάγκη λόγω έλλειψης εργατικού δυναμικού. Δευτερεύουσας σημασίας ή βοηθητικές δουλειές αναλάμβαναν οι ηλικιωμένοι και τα ανήλικα παιδιά (Γκόλιας, 2004).

Το τσελιγκάτο ξεκίνησε ως οργανωμένη σύμπραξη κεφαλαίου και εργασίας στα πλαίσια μιας κλειστής οικονομίας. Σταδιακά, καθώς αυξάνονταν τα τσελιγκάτα, το πλεόνασμα της κτηνοτροφικής παραγωγής διοχετεύτηκε μέσω του εμπορίου στην κοινωνία. Το τσελιγκάτο «αναγνωρίσθηκε τότε ως σημαντικός παράγοντας παραγωγής κοινωνικού πλούτου, διατηρώντας όμως, πάντα την δομή του, αμετάβλητη επί αιώνες.» (Αρσενίου, 2005, σ. 132).

Οφείλουμε να διευκρινήσουμε ότι το τσελιγκάτο, όπως παρουσιάστηκε μέσα από τους πληροφορητές/τριες της παρούσας έρευνας, εμφανίζει κάποιες διαφορές σε σχέση με το τσελιγκάτο της εποχής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας κι αυτό είναι αναμενόμενο. Το τσελιγκάτο την εποχή εκείνη λειτουργούσε χάρη στην αλληλοεξάρτηση και συμπληρωματικότητά του με το θεσμό του τσιφλικιού. Από το 1917 κι ύστερα με τις απαλλοτριώσεις των τσιφλικιών υπέστη κλονισμό κι ο θεσμός του τσελιγκάτου. Εντούτοις, για την περίπτωση του Μετσόβου, βλέπουμε ότι ο όρος χρησιμοποιείται μεν κατά τον 20ο -21ο αιώνα, αλλά με άλλο περιεχόμενο αν και εξακολουθεί να θεωρείται τίτλος κύρους και δύναμης. Τσέλιγκας είναι ο ιδιοκτήτης μεγάλου πλήθους αιγοπροβάτων. Παύει πλέον ο τσέλιγκας να έχει δικαιώματα «ζωής και θανάτου» στους «προστατευομένους» του. Περιορίζεται στο ρόλο του πετυχημένου επιχειρηματία.

Κερατζιλίκι

Συμπληρωματική δραστηριότητα της κτηνοτροφίας υπήρξε το κερατζιλίκι (κερατζής: αγωγιάτης), που αποτέλεσε το προστάδιο για την ανάπτυξη της εμπορικής δραστηριότητας των Βλάχων που ακολούθησε. Προέκυψε από την ανάγκη μετακινήσεων των κτηνοτρόφων και των κοπαδιών τους σε μεγάλες αποστάσεις προς εύρεση βοσκήσιμων λιβαδιών για την χειμερινή περίοδο (χειμαδιά) και την επιστροφή αυτών στα θερινά λιβάδια. Η δουλειά των κερατζήδων ήταν η επί πληρωμή μεταφορά εμπορευμάτων, αγαθών και ανθρώπων με τη βοήθεια μεταφορικών ζώων (άλογα, μουλάρια).

Σύμφωνα με τον V. Nitsiakos (1985) οι κερατζήδες ποτέ δεν κατάφεραν να διαφοροποιηθούν οικονομικά σε τέτοιο βαθμό ώστε να αποκτήσουν οικονομική χειραφέτηση, λόγω της άμεσης εξάρτησής τους από τον τομέα της κτηνοτροφίας. Υπήρξε επάγγελμα δευτερεύουσας σημασίας, το εισόδημα του οποίου ερχόταν να συμπληρώσει το εισόδημα από την άσκηση της κτηνοτροφίας. Βέβαια, ο ίδιος σημειώνει ότι η πρώτη αντίσταση στην κυριαρχία των τσελιγκάδων προήλθε από την επαγγελματική ομάδα των κερατζήδων, την περίοδο που η πορεία του τσελιγκάτου είχε πάρει την κατιούσα. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην φύση της ενασχόλησης αυτής, που αφορούσε εμπόριο μικρής κλίμακας καθώς και μεταφορές. Η έκθεσή τους σε εξωτερικές επιδράσεις και σε διαφορετικές καταστάσεις λειτούργησε αφυπνιστικά στις συνειδήσεις των κερατζήδων.

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)